

N e n a d C a m b i

STUDIJE O ANTIČKIM SPOMENICIMA UZIDANIM
U KUĆE SPLITA I OKOLICE (III) – FRAGMENT
NADGROBNOG SPOMENIKA NA ŠPERUNU

UDK 73.032:904(497.13 Split)
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 5. V. 1990.

Nenad Cambi
Filozofski fakultet
57000 Zadar, YU

Mali reljef uzidan u kuću u Ban Mladenovoj ulici br. 5 predmet je rasprave ovog rada. Utvrđuje se da je reljef prikazivao centuriona, odjevena u paludeamentum, koji na glavi nosi odlikovanje corona civica, a u ruci vitis. Sve su to atributi centurionske službe. Drugi predmet koji se nalazi u ruci nije moguće odrediti.

Prikaz se na temelju brade i kose može datirati u hadrijansko ili rano antoninsko doba (120 / 130–150 / 160. godina), a po svoj prilici je pripadao steli manjih dimenzija na kojoj je bio prikazan čitav lik pokojnika. Te su stele bile karakteristične upravo za vojnike u 2. i 3. st.

Spomenik je vjerojatno bio otkriven negdje u blizini same kuće u Splitu, jer je jedan nadgrobni fragment uzidan u klaustar crkve sv. Frane, dok je nešto sjevernije postojala antička nekropola u Teutinoj ulici koja se po svoj prilici protezala i u Plinarskoj ulici jer je tu u jednoj kući na početku bila uzidana stela s natpisom.

Nastavljajući proučavanje antičkih spomenika uzidanih u splitske kuće koju sam započeo prije određenog vremena,¹⁾ ovoga puta se namjeravam osvrnuti na mali fragment (sl. 1) koji je ugrađen iznad ulaznih vrata kuće br. 5 u Ban Mladenovoj ulici na Šperunu u Splitu. Fragment je tako ukomponiran da ga je po svoj prilici zapazio samo malen broj ljudi, a osim toga očito je da ga nisu uočili ni ljudi od struke, pa tako nije vrednovan i proučen,²⁾ iako je namjerno okružen cementnim kvadratnim okvirom s otkinutim kutovima koji su zaokruženi i uvučeni. Nema dvojbe da ga je graditelj ili vlasnik želio naznačiti unutar strukture zida pokušavajući ga stilski i strukturalno uključiti u kućnu dekoraciju i dati mu okvir kako bi se istakao bojeći se, valjda, da se neće vidjeti budući da je malih dimenzija.

Na fragmentu koji je nešto veći od dvadesetak centimetara (teško ga je izmjeriti s obzirom na položaj gdje je ugrađen) prikazan je muškarac ravno prema nama. Lik je sačuvan od glave do pojasa. Gornji dio fragmenta ima nepravilan rez dok je donji prilično ravan. Usprkos tome ne možemo biti sigurni je li bio prikazan čitav ili pak samo bista, jer se ne da sasvim pouzdano odrediti gdje je završetak spomenika. U svakom slučaju nedostaje nekakav obrub što je normalno kod svakog sličnog antičkog spomenika. No, o tome će još kasnije biti riječi.

Prikazan je očito stariji čovjek, prilično velike i široke glave, snažna i kratka vrata koji na glavi ima krupni vijenac. Ispod vijenca proviruje obilata kosa. Obrazi su gojazni. Nos je širok i kratak, nije, kao što je to često, otučen. Oči su mu uske i stisnute. Izgleda kao da su mu bile naznačene šarenice, jer se čini kao da su lagano udubljene unutar bjeloočnice, ali nije jasno jesu li bile prikazane i zjenice. Lice je krupno. Inkarnat je mesnat, osobito oko jagodičnih kosti. Labio-nazalne bore su naznačene. Brada je široka i prati donju čeljust, ali na obrazima kao da se odvaja jedan manji dio pramena koji pokazuje poseban modni efekat. Na vrhu brada je široko zaokružena. Nad gornjom usnom vide se brci koji prelaze kutove usta i miješaju se s bradom. Brci se pri krajevima zavijaju.

Očito je da je prikazana osoba bila u zrelijoj životnoj dobi, čije je trajanje ostavilo traga na licu.

Osoba je odjevena u tuniku koja je nešto poviše pojasa potpasana. To je vidljivo jer je posve sačuvana savijena vrpca od tkanine koja ga omata. Ona podsjeća na užu. Tunika je imala kratke rukave što se vidi na desnoj ruci čiji su lakat i podlaktica slobodni. Iznad tunike prebačen je *paludamentum*, ogrtač koji je bio prihvaćen, kako izgleda, okruglom fibulom na njegovom desnom ramenu. *Paludamentum* je prebačen preko lijevog ramena, gdje se zaokružuje i očito pada straga, jer ga ispred grudi nema. Tunika i *paludamentum* imaju prilično bogato drapiranu tkaninu koja pokazuje izrazito bogat i prirodan pad sa širim i užim žljebovima i rebrima. Očito je majstor dobro znao pokazati te detalje odjeće i način kako se nosila. To se osobito dobro zapaža na desnoj ruci gdje je prirodno prikazan završetak rukava.

Desna ruka odmaknuta je od tijela i lagano savijena u laktu. Na žalost, ruka je odlomljena nešto poviše šake tako da se ne vidi što je muškarac držao i zašto je odmaknuta od tijela. Izgleda da su mišice podlaktice bile vrlo fino prikazane i profilirane. Od lijeve ruke vidi se samo šaka, a prsti kao da su bili odlomljeni. Tom rukom muškarac je držao dva predmeta priljubljena uz grudi. Radi se o dva duguljasta predmeta, dva štapa koji stoje paralelno jedan uz drugi. Čini se kao da su oni bili uvrnuti, ali ipak to nije sigurno zbog stanja sačuvanosti reljefa. Lijevi štap pri vrhu ima zadebljanje poput okrugle kvrge, ali izgleda da se od tog zadebljanja opet nastavlja dalje gore u istoj debljini kao i ispod njega. Drugi štap pri vrhu ima roščić koji se neznatno odvaja desno. On je vrlo kratak

